

اولین قصه گوئی ظهر جمعه

فضل الله مهتدی
(صبحی)
ویسنده: رضا رهگذر
ناشر: دفتر نشر
فرهنگ اسلامی
۱۰۲ صفحه

افسانه، میوه یک تمدن دیرپاست؛ تمدنی که در آن فرهنگ سبز و زنده است و داستان نویسی نیز، همچون اعتلادهنده آن فرهنگ، به رشد و بالندگی می رسد. اهمیت افسانه در تاریخ رشد ادبی هر سرزمین بسیار چشمگیر و آشکار است. افسانه هایی که سینه به سینه به عصر حاضر رسیده اند و در کشف و آشکار کردن سرمشق همه آیینها و فعالیت های معنی دار آدمیان از ابتدای شکل گیری فرهنگ و پیشینه ادبی هر خطه از زمین، یاور محققان و نویسندگان هر قوم بوده اند. امروزه ما افسانه را به قصد تمایز و تفکیک نمونه های مختلف داستانی به کار می بریم. افسانه ها به مانند پاره ای از تاریخ تفکر، و مرحله ای از مراحل سیر و سلوک بشر به شمار می آیند. افسانه ها کلید درک مسائل فلسفی خاص سرزمین خاستگاهشان اند. آنها هر چند نامعقول جلوه می کنند، اما برای مردم هر سرزمین به سان عقاید مذهبی و ملی به شمار می آیند و فهم درست مفاهیم موجود در فرهنگ هر ملیتی بدون احاطه بر مجموعه افسانه های آن قوم کاری محال می نماید. در ایران باستان، گوسانها، این خنیاگران و داستان سرایان عهد کهن، که سابقه شان به پارتها می رسد، سهم مهمی در رواج افسانه های پهلوانی داشته اند.

گوسانها بدیهه سرایانی بی پروا بودند که به دربار شاهان راه داشته اند و در میان مردم مروج افسانه ها بوده اند. گوسانها عامل اصلی انتقال قصه سرایی به دورانهای بعد بوده اند. افسانه ها از دیر باز در حافظه ها، از نسلی به نسلی، بی پروا از فراموشی - از آنجا که در ذهن و مخیله عام جریان داشته اند - به امروز رسیده اند. به مدد هوش و تخیل نیرومند قصه گوین کهن است که وقایع و مکانها و شخصیت های تاریخی مبدل به افسانه هایی شده اند که با ذایقه افسانه پسند عامه مردم سازگارند. آنها به یک نیاز بشری و در همان حال به یک تمایل قومی پاسخ داده اند. این تمایل در جهت تبدیل واقعیت به افسانه است. مکتوب کردن این افسانه ها و قصه های عامیانه اهمیتی حیاتی دارد، چه این قصه ها ریشه و پایه فرهنگ هاست. صدای نقیب الممالک بدیهه پرداز امیر ارسلان هنوز در خوابگاه ناصرالدین شاه می پیچد. و اگر فخرالدوله دختر ناصرالدین شاه آن را مکتوب نمی کرد، چه بسا در سینه روایتگرش مدفون شده بود. گردآوری این قصه های عامیانه از دیرباز در ایران مرسوم بوده و ادیبانی چند از سده های قرن گذشته به این مهم پرداخته اند؛ کسانی چون ابو عبدالله جهشیاری در قرن

چهارم، سعدی، مولوی و... این جریان تا به عصر حاضر ادامه داشته است. غیر از محققان اروپایی در قرن نوزدهم میلادی بعد از نهضت رمانتیسیسم که به افسانه ها و قصه های عامیانه ایران پرداخته اند از مهمترین گردآورندگان این قصه ها می توان به صادق هدایت اشاره کرد با کتابهای اوسانه و نیرنگستان. در همین زمان حسین کوهی کرمانی مدیر روزنامه صبا با جمع آوری دو بیتیهایی از ترانه های ملی روستایی و افسانه های روستایی به این کار ادامه داد. بعد از این دو، فضل الله مهتدی بود که با استفاده از تریبون فراگیر رادیو، پیگیرتر و فعالتر با یاری گرفتن از شنوندگان قصه ظهر جمعه به جمع آوری این قصه ها و افسانه ها و مکتوب کردنشان همت گماشت. حاصل بیست و دو سال کار او سیزده کتاب و تنظیم قصه ها و افسانه های عامیانه دیگری است که به صورت کتاب در نیامده و از طریق رادیو به گوش مردم رسیده است. در میان مجموعه کتابهای او، به غیر از افسانه ها و قصه های عامیانه، یک رمان ملازلفعلی و دو شرح حال و کتاب صبحی و پیام پدر نیز به چشم می خورد. از اهمیت فعالیت های عمده او در زمینه گردآوری این ذخایر ملی که بگذریم، باید به ضعفها و سستیهای او از جنبه فنی نثر و

نازه های کتاب

اطلاعیه

بدینوسیله به اطلاع کلیه ناشران، نویسندگان منتقدان و محققان ادبیات داستانی می رسانیم که ماهنامه ادبیات داستانی در نظر دارد کتابهای ویژه ادبیات داستانی منتشر شده در هر ماه را به طور گسترده به خوانندگان معرفی کند. از علاقه مندان به امر اطلاع رسانی درخواست

می شود که برای تحقق این منظور یک یا دو نسخه از چاپ اول کتاب خود را به دفتر مجله ارسال فرمایند.

• تنهایی یک دونده دو استقامت

آلن سیلیتو / ترجمه فرهاد منشوری
مشهد: ترانه، ۱۳۷۳، ۱۸۰ ص، ۲۷۰۰ ریال

آلن سیلیتو، شاعر، نویسنده و یکی از به اصطلاح «مردان جوان خشمگین» هنر داستان نویسی معاصر انگلستان است. اولین اثر وی رمان مصروف شنبه شب و صبح یکشنبه است که درباره زندگی طبقه کارگر در ناتینگهام عصر حاضر است. دومین اثر وی تنهایی یک دونده دو استقامت است که در سال

۱۹۵۹ منتشر شد. نویسنده در این رمان کوتاه، مبارزه یک نوجوان عصیانگر را علیه ناملایمات و تبعیضات جامعه عصر حاضر انگلستان برای خواننده شرح می دهد.
۱۶ رمان، ۵ مجموعه داستان، یک مجموعه مقاله، ۹ مجموعه سفر، ۴ سفرنامه، ۲ نمایشنامه و ۷ کتاب داستان

داستان گویی اشاره کرد. در ساختمان اکثر کتابهای او تشنگی و آشفتگی زبانی مشهود است. حضور بی موقع او در خلال داستانهایش به یکدستی آنها لطمه زده و متهایش را برای خواندن کودکان و نوجوانان مشکل کرده است. عدم اصالت زبانی و همچنین کتابت کردن شعرهای عامیانه کودکان به روانی آنها لطمه زده است. نکاتی که به اجمال ذکر شد، نشان دهنده اهمیت پرداختن به این گردآورنده قصه های عامیانه، آن هم به تفصیل است، که رضا رهگذر در کتاب فضل الله مهتدی (صبحی) به این مهم همت گماشته است. نویسنده بعد از پیش درآمد و مقدمه کوتاهی در مورد اولین گردآورندگان قصه عامیانه، به معرفی آثار صبحی پرداخته است.

بخش «زندگانی من» مربوط به شرح حال و زندگینامه صبحی است که به قلم خود او نوشته شده است و رهگذر با استفاده از کتاب صبحی و پیام پدر که روایت کاملتری از کتاب صبحی است، این بخش را تنظیم کرده است. در این بخش، خواننده اطلاعاتی در مورد زندگی، تحصیلات، خانواده، سفرهای صبحی برای ترویج بهائیت، شاگردیش نزد عبدالبهاء بزرگ بهائیان چگونگی پی

بردن به پوچی بهائیت، کناره گیری از بهائیت و ذکر آزارهایی که از پیروان این مسلک به او رسیده است می تواند بدست آورد. در واقع، صبحی، کتاب صبحی را به این علت می نویسد که مردم را نسبت به آزارها و تهمتهایی که به او می زدند، آگاه کند. پس از آن صبحی در مورد رفتش به رادیو و انگیزه جمع آوری قصه های عامیانه صحبت می کند. در این بخش، چند تایی از پیامهای او نیز به چاپ رسیده است؛ پیام زیر یکی از آنهاست:

«فرزندان گرامی من، بدانید آن روزی که در سراسر کشور و جهان، برای همه بچه ها وسیله پرورش تن و جان فراهم شود، آن روز روز خوشی است! روزی که شما همسالان خود را در کوچه و بازار سرگردان و گرسنه و برهنه ببینید، روز شادمانی است! روزی که دست جنگ افروزان بریده شود، که دیگر بچه های بی گناه را بی پدر و بی خانمان نکنند، آن روز روز شادی است. و امیدوارم آن روز به زودی برسد، و شما در آن روزگار، جوانانی شاداب باشید و یاد این پدر خدمتگزار خود بکنید!»

در آخر این بخش، نویسنده به تاریخ وفات صبحی اشاره می کند. بخش بعدی، آرا و اندیشه های صبحی پس از

بریدن از بهائیت است که در آن نویسنده، با استناد به سخنان صبحی، از اندیشه های او بعد از جدا شدن از بهائیت و مسلمان شدن او سخن می گوید.

بخش «دلتنگیاها و گله ها» اختصاص دارد به سخنان صبحی در مقدمه و مؤخره بعضی از کتابهایش که در آنها به انگیزه های جمع آوری قصه ها و افسانه های عامیانه و نقل آنها در رادیو و تصمیمش برای مکتوب کردن آنها اشاره می کند. در بخش «جنبه های فنی و هنری آثار» نویسنده به آثار صبحی به عنوان اولین جنگهای داستانهای کودکان و همچنین به نظرات محققان اروپایی درباره او می پردازد. نویسنده می نویسد: «در بعضی مقاله ها که درباره تاریخچه ادبیات کودکان و نوجوانان ایران نوشته شده، در قرن حاضر صادق هدایت را اولین کسی که به گردآوری فرهنگ و ادبیات عامیانه ایران اقدام کرد ذکر می کنند، اما معتقدند کار او جنبه عمومی داشت و ربطی خاص به کودکان یا نوجوانان نداشت. کسی که اولین بار داستانهای عامیانه ایرانی را مخصوص کودکان جمع آوری و منتشر ساخت صبحی مهتدی بود».

سپس نویسنده به ویژگی و نقاط ضعف آثار صبحی اشاره می کند. □

ویژه کودکان، از جمله آثار آلن سیلیتو است.

● ققنوس

با آثاری از وارنر، کافکا، چخوف و ... ترجمه میثاق امیر فجر، تهران: ققنوس، ۱۳۷۳، ۱۹۳ ص، ۲۸۰۰ ریال
این مجموعه، دربرگیرنده ۱۴ داستان کوتاه از بزرگترین نویسندگان دنیای «ادبیات

غرب» است که به لحاظ ویژگیهای مفاهیم عمیق انسانی شان انتخاب و ترجمه شده است. آثاری از کافکا، آنتوان چخوف (۳ اثر)، سیلویا تانزد وارنر، رائل براندو یارلاجرکوویت، لئون تولستوی، داستایفسکی، بیورسون، آلدوس هاکسلی، جان کولسی یر، دی. اچ. لارنس و آلبر کامو، زینت

بخش این کتاب است. مترجم، بانثر زیبای خود در ابتدای برخی از داستانهای کتاب توضیحات کوتاهی درباره نویسنده و یا داستان مورد نظر ارائه داده است.

● تا شقایق هست زندگی باید کرد

حبیب ترابی، تهران: هیرمند، ۱۳۷۳، ۱۲۴ ص، ۱۵۰۰ ریال

این کتاب دومین اثر داستانی از حبیب ترابی نویسنده جوان و جانباز است که توسط انتشارات هیرمند چاپ و منتشر شده است.

داستان نیمه بلند گفته بودم زندگی زیباست، دی سلطان، افتضاح، از تابستان تا تابستان عناوین چهار داستان این مجموعه است. □